

Upprop från tio organisationer:

UPPROP KULTURARV

Värna kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer

Marstrands turisthotell från sent 1800-tal var klassat motsvarande byggnadsminne, en av få återstående byggnader från badortsepoken och Oscar II:s tid och ett viktigt uttryck för riksintresset för orten. Fastighetsägaren lät byggnaden förfalla under decennier och kommunen har, trots sitt lagstadgade tillsynsansvar, inte sett till att förelägga fastighetsägaren att underhålla byggnaden. Till sist återstod endast rivning. Foto Kerstin Johansson.

Den snabba tillväxten i många av våra städer och orter hotar vårt kulturarv. Våra kulturmiljöer är en ändlig resurs som är nödvändig att ta tillvara i en hållbar samhällsutveckling. Trots miljömål och stark lagstiftning till skydd för kulturarvet är skyddet i praktiken svagt. Tio organisationer står nu bakom "UPPROP KULTURARV – Värna kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer".

I en av Stockholms läns märkligaste kulturmiljöer vid Botkyrka kyrka planeras ett bostadsområde som kommer att utradera landskapsrummet som visar det tusenåriga sambandet mellan medeltidskyrkan och den helige Botvids barndomsgård. Ett niovänings hotell planeras intill trästaden Östanbäcken i Härnösand vilket kommer att medföra konkurrens i stadsbilden med domkyrkotornet och en skal-förändring som förminskar och förvanskar upplevelsen av den låga samlade trästaden och dess sammanhållna karaktär. Birka, en av Nackas äldsta trädgårdsstäder, är tänkt att nästan helt utplånas för att ge plats för ny bebyggelse. I stället för att upprusta och modernisera Stockholms stadsbibliotek, byggnadsminne och en unik sevärdhet känd över hela världen, föreslog kulturborgarrådet nyligen att radikalt minska åtgärderna till de allra mest nödvändiga. Hallands mest välbevarade prästgård och Marstrands anrika turisthotell, båda av byggnadsminnesklass och från 1800-talet, har just rivits. Exempler är många.

Medborgare protesterar alltmer i plan- och byggprocesser mot rivning och förvanskning av kulturhistoriska värden och mot minskade park- och grönytor. I stället för en framtida stadsmiljö

med hög kvalitet där de historiska årsringarna tagits tillvara leder utvecklingen på många håll över hela landet till miljöer som består av en slumpmässig blandning av projekt formade utifrån olika exploatörers vinstintressen.

Det saknas helhetssyn, kunskapsunderlag och kompetens i den kommunala hanteringen av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, parker och övrig grönska i våra bebyggelsemiljöer. Riksantikvarieämbetet har också i två färska utredningar konstaterat att två av tre av Sveriges kommuner saknar de förutsättningar som behövs för att värna kulturhistoriska värden i plan- och byggprocesser. Kommunala beslut upphävs alltmer av domstol då de befins lagstridiga. Ett aktuellt exempel är Nobel Center i Stockholm där staden drev ärendet utan att lyssna på de kraftiga protesterna från medborgare och experter. Till sist ledde dock kritiken till att kommunens beslut upphävdes av mark- och miljödomstolen efter överklagande av ideella organisationer och fastighetsägare. Det är oacceptabelt och ineffektivt att vår lagstiftning till skydd för kulturarvet får genomslag först i domstol till följd av medborgarnas engagemang.

Värdefulla byggnader och miljöer rivs som uttrycker den lokala karaktären, vittnar om historien, erbjuder stora skönhetsvärden och bidrar till variation i stadsmiljön. Tänk om planerna på 1800-talet att riva hela Gamla Stan i Stockholm hade genomförts, idag stadens kanske största turistattraktion! Den bebyggelse vi har är också en grundläggande resurs i en hållbar samhällsutveckling. Det är inte försvarbart, varken med hänsyn till kulturmiljövärden eller ökad klimatpåverkan, att riva och bygga nytt i stället för att återanvända byggnadsbeståndet.

Stadsbilder formade under sekler förvanskas successivt till följd av strävan att få ut mesta möjliga exploatering av varje projekt. I stället för att anpassa nya byggen till platsens förutsättningar blir följden kraftiga skalförskjutningar med förödande effekt för stadsmiljön. Skyskrapor, höga byggnader på fel plats, utstickande nybyggen och okänsliga på- och tillbyggnader förstör på kort tid historiska stadsbilder där hittills endast kyrktorn och andra märkesbyggnader rest sig över stadssiluetten. I Göteborg planeras det ena landmärket efter det andra, landmärken som försvinner i mängden när fler kommer till. Den bestående effekten är att stadens historiska stadsbild är borta för alltid.

Vårt byggda kulturarv säljs ut och privatiseras, allt från slott till enkla nyttobyggnader, och blir ofta inte längre tillgängligt för allmänheten. Borde inte Musikaliska Akademien i Stockholm bestå som en offentlig byggnad? Det saknas tillräckliga garantier för att de försålda byggnadernas kulturvärden bevaras. De offentliga resurserna för att tillvarata kulturarvet urholkas hela tiden och kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer förfaller på många håll. Det behövs stöd och resurser för underhåll, också till privata fastighetsägare som förvaltar kulturhistoriskt värdefulla fastigheter.

För att kunna värna våra kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer krävs det att metoder utvecklas som garanterar varsamhet i plan- och byggprocesser. Kommunerna måste uppfylla sitt lagstadgade ansvar för en långsiktig utveckling utifrån en helhetssyn. Vår tids avtryck måste komplettera befintliga miljöer med respekt för kulturhistoriska, historiska, arkitektoniska och gröna värden och anpassas till platsens förutsättningar så att det gamla och det nya samspelar väl.

Vi undertecknade organisationer anser att det är dags att leva upp till det arkitekturpolitiska målet att ta tillvara och utveckla kulturhistoriska värden samt till det nationella miljö kvalitetsmålet *God*

bebyggd miljö där det anges att "det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas".

Vi uppmanar därför till en nationell satsning för en långsiktigt hållbar utveckling där kulturarvet tas tillvara enligt följande:

- Följ lagstiftningen till skydd för kulturarvet
- Stoppa rivningar av kulturhistoriskt värdefulla byggnader
- Hindra förvanskningen av kulturhistoriskt värdefulla miljöer
- Tillför resurser till kulturarvet för bevarande och tillgänglighet
- Utveckla metoder för att tillvarata kulturarvet i plan- och byggprocesser

Sofia Meurk	Bebyggelsehistoriska föreningen i Stockholm
Tina Wik	Europa Nostra - Sverige
Peter Schantz	Kommittén för Gustavianska Parken
Inger Liliequist	Kulturmiljöfrämjandet
Monica Andersson	Samfundet S:t Erik
Kristina Berglund	Svenska byggnadsvårdsföreningen
Catarina Karlsson	Svenska Industriminnesföreningen
Jan Nordwall	Sveriges Hembygdsförbund
Anders Grahn	Sveriges Jordägareförbund
Peter Elmlund	Urban City Research

Hemsida med namnsamling: www.uppropkulturarv.se

Denna artikel publicerades i *Dagens Samhälle* 2020-02-06.